

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора Яворської Стефанії Теодорівни
на дисертацію Гречишкіної Ірини Анатоліївни «Пропедевтика навчання
зв'язного мовлення в молодшому дошкільному віці», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальністю
13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).**

Останнім часом науковці відзначають особливе загострення проблеми становлення і розвитку мовленнєвої діяльності дітей, що зумовлене низкою соціально-психологічних, нейрофізіологічних та педагогічних проблем. Як засвідчує досвід, глобальна комп'ютеризація, доступна навіть дітям з молодшого дошкільного віку, домінування телебачення та інших технічних засобів у їх життєдіяльності спричинює знецінення, а як результат - скорочення і збіднення безпосереднього спілкування дітей з іншими мовцями, істотна затримка мовленнєвого розвитку дитини. Запізнення у стартуванні активного мовлення створює ризики не лише для інтелектуальної, пізнавальної діяльності малюка, а й для становлення та розвитку особистості дитини в цілому. З огляду на зазначене, актуальність проблеми, яку досліджувала І.А. Гречишкіна, безперечна, оскільки зумовлена соціальною значущістю навчання зв'язного мовлення для всебічного розвитку дитини дошкільного віку в наступних ланках освіти. Націлена пропедевтика з навчання зв'язного мовлення в молодшому дошкільному віці є необхідним етапом формування знань і вмінь, необхідних для самостійного складання дітьми зв'язних висловлювань різних типів.

Зазначимо, що тема дисертації І. А. Гречишкіної «Пропедевтика навчання зв'язного мовлення в молодшому дошкільному віці» відповідає паспорту спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Проведена експертиза дослідження переконливо доводить наявність усіх необхідних ознак наукової роботи такого рівня, представлені результати

дозволяють розглядати їх як цілком логічний, кваліфікований, цілісний та виважений доробок, що заслуговує на схвалення та має наукову цінність. У вступі, на основі узагальнення наукових набутків, досить виважено обгрунтовано актуальність проблеми через систему протиріч, подано теоретико-методологічні основи дослідження, коректно визначено науковий апарат дослідження. Структура дисертації послідовно відображає етапи реалізації поставлених завдань, до вирішення яких авторка виявила досить оригінальний підхід, що засвідчує знання нею не лише методичних аспектів, а передовсім психології дітей молодшого дошкільного віку. Суть підходу полягає в тому, щоб не через методи прямого навчання, а впливаючи на емоційну сферу малюків візуальними та вербальними засобами, спонукати їх включатися в діалог в якості співрозмовників, виражати свої враження і думки у зв'язних висловлюваннях.

Рецензована робота вирізняється глибиною розуміння сучасних підходів проблеми навчання зв'язного мовлення молодших дошкільників в освітньому просторі закладів дошкільної освіти, а також різнобічним аналізом класичних теорій та сучасних концепцій, що стали теоретичним підґрунтям для розробки експериментальної методики пропедевтики навчання зв'язного мовлення молодших дошкільників.

Традиційно в дошкільній лінгводидактиці період молодшого дошкільного віку не розглядався з позицій можливості навчити дітей розповідати, а саме як період накопичення словникового запасу, формування первинних фонетичних і граматичних умінь. Новизна ідей дисертантки, теоретично обгрунтованих у процесі дослідження, втілених у практику в ході експерименту, полягає у спробі в організацію мовленнєвої роботи з малюками закласти основи зв'язного мовлення. Зміст пропедевтичного навчання зв'язного мовлення дітей четвертого року життя передбачає послідовну зміну видів мовленнєвої роботи в процесі опрацювання літературного тексту протягом низки послідовних сеансів активізувального спілкування, спрямованих на залучення дітей за допомогою прийому

суміжного мовлення до складання описової оповіді та повідомлення. Запропонована авторкою методика пропедевтичної роботи достатньо обґрунтована з позицій комунікативного, діяльнісного, системного та технологічного підходів і відповідних загальнонаукових, загально-методичних та спеціальних принципів організації навчання дітей мовлення.

На підставі глибокого теоретичного аналізу праць провідних науковців в дисертації визначено ключове поняття дослідження – пропедевтика навчання дітей молодшого дошкільного віку зв'язного мовлення, що розглядається, як підготовчий період цілеспрямованого формування базових умінь, необхідних для самостійного складання зв'язних висловлень.

Заслугує на позитивну оцінку характеристика дидактичної наочності як провідного засобу навчання зв'язного мовлення в молодшому дошкільному віці. У розділі 2. п. 2.1 на основі аналізу наукової літератури розроблено й представлено таксономію видів наочності. Доведено, що наочність у навчанні малюків пов'язана зі слуховим та зоровим сприйняттям, є відображенням реального світу у вигляді дидактичних образів і відіграє значну роль в активізації уваги, яка є найважливішою умовою всіх психічних процесів. Суть обґрунтованої методики пропедевтичного навчання зв'язного мовлення молодших дошкільників полягала в організації мовленнєвої роботи на матеріалі літературних текстів. Йдеться про цикли сеансів активізувального спілкування – спеціальних занять-діалогів для стимулювання мовленнєвої активності дітей у процесі комунікації за змістом твору з подальшим його обігруванням.

Зазначимо, що порівняльний аналіз результатів дослідно-експериментальної перевірки, виконаний Гречишкіною І. А., дозволив довести ефективність розробленої методики. Вірогідність отриманих результатів підтверджено використанням методів математичної статистики. Значущість відмінностей результатів на початку і наприкінці педагогічного експерименту доведено математичною обробкою за допомогою критерію Пірсона (методом χ^2).

Позитивно оцінюємо зміст проведеного експерименту, зокрема чітку структурованість та обґрунтованість різних видів діяльності на всіх етапах дослідження, доцільне використання математичних методів обробки даних, наочність представлення результатів. Опрацьовані матеріали подані в таблиці, які супроводжуються науковими поясненнями та висновками.

Окремої уваги заслуговує практична спрямованість отриманих результатів дослідження, що забезпечувалося й тим фактом, що дисертантка сама брала участь у проведенні експериментальної роботи. Апробація матеріалів дослідження пройшла під час обговорення на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що підтверджено відповідними сертифікатами та публікаціями.

Переконливим є обсяг практичної роботи, виконаний у процесі формувального експерименту. Доробок дослідниці може слугувати оновленню змісту освітніх програм дошкільної освіти та удосконаленню мовленнєвої роботи з дітьми молодшого дошкільного віку в умовах дошкільних закладів. Матеріали дослідження можуть бути використані у викладанні курсу «Дошкільна лінгводидактика» для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та відповідного курсу в системі післядипломної освіти. Вивчення дисертації дає підстави для висновку, що сформульовані завдання наукового пошуку виконані. Дисертаційні матеріали свідчать про наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, наукову зрілість автора. Автореферат відповідає змісту дисертації.

Загалом, проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що виконане дослідження є ґрунтовним, завершеним і самостійним. Виклад матеріалу характеризується логічністю, аргументованістю та послідовністю.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу І. А. Гречишкіної, у контексті наукової дискусії, висловлюємо такі зауваження та побажання. Окремі з них дискусійного характеру.

1. Розкриваючи психологічні та психолінгвістичні засади

досліджуваної проблеми, авторка наголошує на низькому загальному рівні розвитку мовлення, характерному для більшості трирічних дітей (бідний словник, нерозвинені граматичні та фонетичні вміння), що засвідчує неможливість оволодіння на цьому етапі зв'язним мовленням. То чи є сенс у проведенні пропедевтичної роботи в молодшому віці, якщо найкращий для цього період – 5-6 років?

2. Відомо, що зв'язне мовлення в дошкільному дитинстві об'єднує діалогічне мовлення і монологічне. Майже всі показники психологічного критерію (до речі, назва цього критерію вбачається нам не зовсім вдалою) орієнтовані на оцінку ставлення дитини до діалогової взаємодії, а не на бажанні формулювати свої думки у зв'язному висловлюванні. Чому?

3. Розвиток мовлення на початковому етапі – надзвичайно складний процес, який не відбувається лише на занятті. У методичній моделі на с. 106 дисертації представлено складники націленої педагогічної роботи з дітьми. Проте невизначеною виявилася роль батьків у цьому процесі, хоча, на нашу думку, активна участь батьків є важливою умовою психолого-педагогічного супроводу, що стимулює активне мовлення малюків.

4. У розділі 3, п. 3.2 відображено упровадження розробленої методики пропедевтичної роботи з навчання зв'язного мовлення дітей молодшого дошкільного віку на основі дидактичної наочності. Вважаємо, що отримані результати треба було б збагатити шляхом більш детального висвітлення прикладів конкретних завдань та алгоритмів їх виконання, що стимулюють та спонукають дитину до мовленнєвого самовираження.

Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка є самостійним завершеним дослідженням, а отримані результати є важливими для теорії і методики професійної освіти. В цілому представлена до захисту наукова праця цілком заслуговує позитивної оцінки.

Отже, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація на тему **«Пропедевтика навчання зв'язного мовлення в молодшому дошкільному віці»** за актуальністю, змістом, одержаними результатами,

обсягом і оформленням відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, відповідає вимогам, які висувають до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата наук, зокрема пунктів 9, 11, 12, 13, 14 положення про «Порядок присудження наукових ступенів», затверджено постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановою КМУ №567 від 27.07.2016), що є підставою для присудження її автору – **Гречишкіній Ірині Анатоліївні** – наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови
Інституту філології Київського
університету імені Бориса Грінченка

С. Т. Яворська

